were arranged in the NE–SW direction, with the heads oriented towards the W, at an angle of 243°. Grave 9 was disturbed by the cuts of adjacent graves. The deceased were buried at a depth of 1.35–1.94 m, on average around 1.6 m below surface level. The graves date back to the 18th and 19th centuries.

Aistė Ragauskaitė

Kapinės Vilniuje, Panerių gatvėje 12

2022–2023 m. Panerių g. 12 sklype prieš numatytus statybos darbus vykdyti archeologiniai tyrimai. Didelės apimties tyrimai šiame sklype pradėti 2021 m. A. Šležo, tada ištirtas bendras 15 10,8 m² plotas (plotai 1–4). Sklypo Š ir PV dalyje aptiktas XVIII a. kultūrinis sluoksnis, atidengtos XVIII a. pabaigos–XIX a. pradžios marijavičių vienuolyno ir XX a. pradžios Stepono kalėjimo liekanos. Tyrimų metu surastos 29 kapų duobės su 143 žmonių palaikais, datuojamais XVII–XVIII a. (*ATL 2021 metais*, 2022, p. 241–245).

Teritorijos, kurioje vykdyti archeologiniai tyrimai, istorinės raidos pradžia siejama su

1 pav. Archeologinių tyrimų situacijos planas: 1 – 2022–2023 m. vykdyti detalieji tyrimai; 2 – aptikti kapai; 3 – žvalgytos iškasos; 4 – žvalgyta elektos kabelio tranšėja; 5 – aptiktos vienuolyno liekanos; 6 – aptiktos rūsio liekanos; 7 – vienuolyno pastato patalpų planas; 8 – 2021 m. A. Šležo tyrimai; 9 – sklypas. A. Ragauskaitės brėž.

Fig. 1. Area plan: 1 – detailed excavation areas in 2022–2023; 2 – identified graves; 3 – surveyed trenches; 4 – surveyed trench for an electricity cable; 5 – remnants of a monastery; 6 – remnants of a basement; 7 – outline of the monastery rooms; 8 – areas explored by A. Šležas in 2021; 9 – plot boundary.

Šv. Stepono bažnyčios, špitolės ir šalia buvusių kapinių Vilniaus priemiestyje atsiradimu. Pirmosios rašytinės žinios apie bažnyčią siekia 1600 m., tačiau manoma, kad šioje vietoje buvo laidojamos maro ir badmečio aukos dar prieš bažnyčios statybą. 1715 m. rūpintis bažnyčia, špitole ir kapinėmis buvo pavesta ligonius slaugantiems vienuoliams rokitams, kurie įkūrė papildomas kapines ir aptvėrė jas tvoromis. 1752 m. Šv. Stepono bažnyčią perėmė marijavičių, kurių tikslas buvo kitatikių našlaičių (žydžių, karaimių, totorių) globa ir atvertimas į katalikų tikėjimą, vienuolynas. Po 1794 m. sukilimo metu įvykusio gaisro buvo pastatytas naujas mūrinis vienuolyno pastatas, vieno aukšto, apverstos L raidės formos, dengtas čerpėmis. 1864 m. marijavičių vienuolyną uždarius, valdos perduotos Vilniaus miestui. Jis patalpas priskyrė Vilniaus gubernijos Kalėjimų valdybai ir 1866 m. pritaikė naujo kalėjimo, vadinamo Stepono kalėjimu, reikmėms – moterų pataisos namams. Naujo kalėjimo darbai pradėti 1913 m., netrukus vienuolyno pastatai buvo nugriauti.

Per 2022–2023 m. Panerių g. 12 sklype ištirtas bendras 1720,86 m^2 plotas (plotai 5–24), žvalgytas 89,41 m^2 plotas (1 pav.). Nuo buvusio žemės paviršiaus (H_{abs} 142,00–145,90 m aukščio) iki 0,4–3,2 m gylio fiksuoti piltiniai sluoksniai susiformavę XX–XXI a. pradžioje, po jais glūdėjo 10–75 cm storio supiltas ar supustytas šviesus gelsvas, kai kur pilkšvas smėlis. Tyrimų ploto V, Š ir ŠR dalyje ir po vienuolyno pamatais nuo 0,5–1,65 m gylio (H_{abs} 141,35–144,40 m) atidengtas iš V į R pusę žemėjantis 10–40 cm storio, XVIII a. datuojamas kultūrinis sluoksnis, sudarytas iš tamsiai pilko ir juodo smėlio su užpustymais ir negausiais XVII–XVIII a. radiniais. Žemiau slūgsojo 10–70 cm storio supustytas geltonas smėlis su pilko smėlio tarpsluoksniais (2–5 cm storio). Įžemis – gelsvas tankus smėlis pasiektas 0,5–2,3 m gylyje (nuo H_{abs} 140,70–144,70 m).

Žvalgymų metu klojant inžinerinius tinklus fiksuoti iki 0,3–2,4 m gylio piltiniai XX–XXI a. pradžios archeologiškai nevertingi sluoksniai, kuriuose rasta pavienių XVIII–XIX a. radinių. Panerių gatvėje šaligatvio dalyje tirtose perkasose 21, 22 iki įžemio 0,25–1,2 m gylio slūgsojo XX a. II puse datuojamas piltinis pilkas gruntas su pavieniais XVIII a. radiniais. 40 cm gylyje (H_{abs} 143,33 m) atidengtas iš netašytų lauko akmenų kabelių klojimo metu apardytas grindinio fragmentas, datuojamas XX a. pradžia.

Tyrimų ploto Š ir P dalyse atidengtos marijavičių vienuolyno pastato liekanos, datuojamos XVIII a. pabaiga–XIX a. pradžia. Š dalyje (plotai 5, 20, 23) nuo 20–50 cm gylio (H_{abs} 141,35–143,02 m) užfiksuotos išorinės V, Š sienų liekanos ir vidinių patalpų pamatų fragmentai. P dalyje (plotai 3, 6) nuo 1,35–2 m gylio (H_{abs} 142,00–143,15 m) atidengtas vienuolyno išorinės R sienos pamato fragmentas ir vidinių patalpų mūrų liekanos su arkiniais pamatais.

Perkasoje 6 nuo 1,25 m gylio (H_{abs} 143,57 m) atidengtas rūsys (9,5x6,5 m dydžio) su išlikusiomis išorinėmis ir vidinėmis sienomis, sudarytas iš dviejų patalpų: pagrindinės 4,2x4 m dydžio ir laiptinės 5x1,3 m dydžio (2 pav.). Rūsys su dviem įėjimais, vienas jų yra PR dalyje (išlikę 8 pakopos) ir priešais, ŠV pusėje užmūrytas įėjimas su išlikusiomis 3 pakopomis, turėjęs vesti į vienuolyno vidines patalpas. Išorinės sienos apie 2,1–2,85 m aukščio, 0,8–1,2 m pločio, vidinė siena 1,4–2,4 m aukščio, 60 cm pločio. Rūsys sumūrytas iš rausvos, raudonos ir gelsvos spalvos (25–33x10–12x5–6 cm dydžio) plytų, rištų pilkšvu kalkių skiediniu. Prie Š ir P sienos išlikę skliauto likučiai, P siena ties skliautu aprūkusi, yra degėsių. Rūsio grindų paviršius sudarytas iš suplūkto pilko smėlio. Įžemis pasiektas nuo 3,5 m gylio, pagrindinėje

2 pav. Tyrimų metu aptikto marijavičių vienuolyno rūsio vaizdas iš V. L. Kajotos nuotr.

Fig. 2. Mariavite monastery cellar unearthed during the excavation, viewed from the W.

patalpoje nuo H_{abs} 140,50 m lygio, laiptinės – H_{abs} 141,00 m lygyje. Rūsys buvo pastatytas kartu su kitais vienuolyno pastatais ir datuojamas XVIII a. pabaiga–XIX a. pradžia, užpiltas XX a. pradžioje.

Rūsio patalpoje įžemyje (H_{abs} 140,39–140,86 m) aptikta 10 įvairios formos apie 120–35x80–23 cm dydžio duobių (7–16). Užpildai 80–10 cm storio, jie sudaryti iš juodo, pilko ir rudo biraus smėlio, susiformavo rūsio statybos metu, XVIII a. pabaigoje–XIX a. pradžioje. Duobės 9–13 su medienos liekanomis, plytų duženomis, tikėtina, buvo kaip medinių stulpų atramų vietos mūrijant skliautą. Rūsio patalpos ŠR kampe užfiksuota duobė 14 su plytų duženomis, keramikos, stiklo šukėmis ir kitomis atliekomis galbūt susiformavo vėlesnių rūsio patalpų naudojimosi metu iki XX a. pradžios.

Kasinėjimų metu atidengtos 224 kapų duobės (1–3, 30–250), jose ištirti ir iškelti 497 žmonių palaikai (palaikai 144–640). Kapų duobių kontūrai aptikti supustyto geltono smėlio sluoksnyje ir įžemyje, H_{abs} 140,35–144,54 m lygyje. Daugiausia kapų aptikta sklypo V dalyje, taip pat palaidojimų surasta po marijavičių vienuolyno ir Stepono kalėjimo pastatais. Iš 224 kapų 153 individualūs ir 71 masiniai kapai (laidota nuo 2 iki 31 mirusiųjų). Būdinga laidoti aukštielninkus, būta ir pavienių atvejų, kai guldyta ant dešinio, kairio šono ar kniūbsčiai. Mirusieji galvomis orientuoti į V ir ŠV puses, didžioji dalis laidoti be karstų (beveik trečdalis mirusiųjų laidoti karstuose). Pagal aptiktas įkapes ir radinius užpilduose palaidojimai datuojami XVI a. pabaiga–XVIII a. Aptiktos masinės duobės rodo, kad kapinėse laidoti nukentėję nuo maro ir kitų ligų.

3 pav. Tyrimų metu aptikti radiniai: 1 – dvi sulipusios monetos; 2 – platėjantis varinis žiedas, dekoruotas kristograma „IHS“; 3 – Kuršo kunigaikštystės Gothardo Ketlerio 1578 m. dvidenaris, bilonas; 4 – Livonijos kunigaikštystės Žygimanto Vazos 15?? m. biloninis šilingas; 5 – bronzinis pasidabruotas medalis; 6–11 – rožinio karoliukai (kaulas, stiklas, gintaras). L. Kajotos nuotr.

Fig. 3. Some recovered finds: 1 – two fused coins; 2 – a flared copper ring bearing the Christogram HIS; 3 – a 2-denar billon coin of Gotthard Kettler, duke of Courland, minted in 1578; 4 – a billon shilling of Sigismund Vasa of Livonia, minted in the 1500s; 5 – a silvered bronze medal; 6–11 – rosary beads (bone, glass, amber).

Tik nedidelė dalis mirusiųjų laidoti su įkapėmis, didžiausią dalį sudaro XVII a. II pusės–XVIII a. būdingi variniai žiedai, dalis jų su kristograma (3:2 pav.), ir monetos, iš jų paminėtinos 1578 m. Kuršo kunigaikštystės Gothardo Ketlerio dvidenaris (3:3 pav.), 15?? m. Livonijos kunigaikštystės Žygimanto Vazos šilingas (3:4 pav.) ir dvi sulipusios monetos (3:1 pav.). Išskirtinis radinys – rožinis, sudarytas iš 22 stiklo, gintaro, medžio ir kaulo karoliukų bei varinio kryžiaus (3:6–11 pav.).

Tyrimų metu aptikti ir į radinių sąrašą įtraukti 449 radiniai, iš jų 366 vienetai priskiriami masinių ir 83 vienetai – ypačiųjų radinių grupei. Didžiąją dalį radinių sudaro keraminių dirbinių (buitinės keramikos) smulkios duženos, datuojamos XVIII–XIX a. Dominuoja smulkios aprūkusios glazūruotos ir neglazūruotos puodų ir puodynių šukės ir tik nedidelę dalį visų radinių sudaro statybinė keramika: plokštiniai ir karniziniai koklių fragmentai, dengti žalia glazūra, puošti maureska, augalų, gvazdikų ir takelio motyvais, tęstiniu ornamentu, datuojami XVI–XVIII a. Ypačiųjų radinių grupėje didžiąją dalį iš kultūrinių sluoksnių ir struktūrų surastų radinių sudaro varinės, alavinės sagos, paminėtinas pasidabruotas bronzinis medalis (3:5 pav.).

Cemetery at 12 Panerių Street in Vilnius

In 2022–2023, a detailed excavation covering an area of 1,720.86 m^2 (Fig. 1) was carried out at 12 Panerių Street in Vilnius, which revealed a 20th- and early-21st-century fill ranging from 40 cm to 3.2 m in thickness. In the W, N, and NW parts of the site, an 18th-century cultural layer was identified, yielding a few finds from the 17th and 18th centuries. In the N and S parts of the site, the remains of a Mariavite monastery dating from the late 18th to early 19th centuries were uncovered, along with a cellar room (Fig. 2). The wind-driven sand deposits and the natural layer contained 224 grave pits, yielding 497 individual remains. Scarce finds allowed the burials to be dated from the late 16th to 18^{t}h centuries (Fig. 3).